

*В.К. ЗБАРСЬКИЙ, доктор економічних наук, професор,
професор кафедри
А.Д. ОСТАПЧУК, кандидат економічних наук, доцент,
декан факультету аграрного менеджменту
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

Ефективність організаційно-правових форм господарювання в аграрному секторі Київщини

Постановка проблеми. Реформування відносин власності зумовлює зміни в організаційній структурі аграрного сектора, розвиток різних форм господарювання. Слід розрізнити організаційно-правові та організаційні (організаційно-виробничі) форми господарювання. Останні можуть мати статус різних організаційно-правових форм господарювання [12] сільськогосподарських підприємств, до яких в Україні належать: господарські товариства, приватні сільськогосподарські підприємства, в тому числі фермерські господарства; сільськогосподарські виробничі кооперативи, сільськогосподарські підприємства з колективною формою організації праці, державні сільськогосподарські підприємства. Більшість із них виникли в процесі реорганізації колективних сільськогосподарських підприємств (КСП), які, в свою чергу, були результатом реорганізації колгоспів і радгоспів.

Більшість учених пов'язують вихід аграрного сектору економіки України з кризового стану з розвитком індивідуальної (приватної) власності. В масштабах України важко виділити найефективнішу й оптимальну форму господарювання чи площу сільськогосподарських угідь підприємства. При виборі форми господарювання необхідно враховувати як об'єктивні, так і суб'єктивні регіональні особливості.

Неправомірно робити акценти тільки на критичних оцінках тієї чи іншої форми господарювання, нові з яких доведуть своє право на існування лише на практиці, у процесі вільної конкуренції.

У методиці дослідження форм господарювання в аграрному секторі особливе значення має оцінка їхньої економічної ефективності, де головним критерієм є дохідність на 1 га, одного працівника й 1 грн виробничих витрат. У свою чергу економічну ефективність виробництва визначають відношенням одержаних результатів до витрат засобів виробництва та живої праці. Оцінка корисного ефекту в аграрному виробництві для підприємства – це дохідність і завжди стосується й співвідноситься до земельної площі або продуктивної худоби [3; 8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми функціонування аграрних формувань та підвищення їх ефективності у сучасних умовах досліджували В.П. Горьовий [1], М.Я. Дем'яненко [3], В.К. Збарський [2,8], О. О. Котило [4], П. М. Макаренко [5], Л. Л. Мельник [6], М. Й. Малік [13], В. М. Нелеп [7], А. П. Гаврилишин [12], В. Б. Нікуліна [14], Ю. А. Нужнова [15] та інші.

Більшість вітчизняних економістів-аграрників вважає, що ефективність функціонування аграрних формувань визначається в основному розмірами господарства. Проте досвід країн ЄС показує, що проблема досягнення оптимальних розмірів аграрних господарств розв'язується за допомогою таких процесів, як: кооперація, спеціалізація, корпоратизація, інтеграція, концентрація виробництва [5].

Мета статті – аналіз розвитку організаційно-правових форм господарювання в аграрному секторі Київської області.

Виклад основних результатів дослідження. Нині аграрні формування в Україні є основною формою ефективного функціо-

нування сільського господарства на відміну від країн Європейського Союзу, де домінують фермерські господарства. Переваги останніх над іншими формами господарювання в цих країнах полягають у тому, що в них основним мотивом трудової активності працівника є особистий інтерес фермера, який виявляється в результатах ефективного функціонування, що ставить перед ним завдання краще працювати, ефективніше використовувати наявні ресурси з урахуванням місцевих природно-економічних умов і традицій [7; 8].

Ми дотримуємося думки вчених-аграрників, що економічна ефективність функціонування аграрних господарств означає одержання максимальної доходності (виручки від реалізації продукції) з 1 га земельної площі, від однієї голови худоби при найменших затратах праці й коштів на виробництво одиниці продукції. В ефективності виробництва відбивається також якість продукції, здатність її задовольняти певні потреби споживача, що вимагає додаткових затрат живої та уречевленої праці. Підвищення економічної ефективності забезпечує зростання доходів господарств і є основою розширення й удосконалення виробництва. Саме таке поняття економічної ефективності повною мірою стосується аграрних форму-

вань, які ведуть виробництво з метою максимізації своїх економічних результатів і мінімізації витрат для одержання певного результату (табл.1).

Аналізуючи динаміку розвитку фермерських господарств області необхідно відзначити, що зменшення їхньої кількості зумовлено негативним впливом об'єктивних та суб'єктивних чинників на розвиток підприємства в аграрній сфері в умовах суцільної економічної кризи. Характерною особливістю фермерських господарств в умовах сьогодення є недостатня цінова конкурентоспроможність більшості видів сільськогосподарської продукції, яка зумовлена зростаючою техніко-технологічною відсталістю, неефективним використанням виробничо-ресурсного потенціалу. Все це призвело до різкого зменшення обсягів виробництва продукції останніми роками, зниження ефективності використання землі й продуктивності праці. Водночас слід зазначити, що у фермерських господарствах області найменш продуктивно, порівняно з іншими формами господарювання, використовуються сільськогосподарські угіддя: з розрахунку на 100 га в 2015 році вироблено 792,8 тис. грн валової продукції, тоді як по сектору сільськогосподарських підприємств у цілому – 850,7 тис. грн.

1. Показники розвитку сільськогосподарських підприємств Київської області (без фермерських господарств)

Показник	Київська область					Аграрні підприємства України				
	2000	2005	2010	2015	2015 до 2000, %	2000	2005	2010	2015	2015 до 2000, %
Кількість підприємств ¹ , од.	847	839	731	714	84,3	14988	14926	14767	13076	87,2
Площа с.-г. угідь – усього, тис. га ²	1188,2	951,0	959	924,0	77,8	32886,2	20085,5	16850,3	15841,2	48,2
Припадає на одне господарство, га	1402,8	1133,5	1311,9	1294,1	92,3	2194,2	1345,7	1141,1	1211,5	55,2
Чисельність найманих працівників, тис. осіб	121,0	65,0	51,6	43,7	36,1	901	778	645,2	491,4	54,5
Валова продукція на 100 га с.-г. угідь, тис. грн	254,2	552,8	734,8	988,3	388,8	176,4	362,2	558,4	832,8	472,1
Прибуток від реалізації, млн грн – усього	50,9	120,0	1579,3	6164,8	12 р.	-121,4	1253,2	17253,6	102279,0	х
у т. ч., тис. грн, на : господарство,	26,6	61,0	74,0	297,4	11р.	х	84,0	116,8	782,2	х
100 га с.-г. угідь	4,3	11,6	164,7	667,2	х	х	62,4	102,4	645,7	х

Підприємства, які одержали чистий прибуток, %	55,0	63,3	69,7	75,3	+20,3	61,3	67,3	69,6	88,9	+27,6
Рівень рентабельності – всього, %	6,4	7,5	31,1	36,1	+29,7	-1,0	6,8	21,1	43,1	x
у т.ч.: рослинництва	42,5	4,2	25,2	36,6	-5,9	30,8	7,9	26,7	40,1	+9,3
тваринництва	-22,1	10,3	38,0	35,3	x	-33,8	5,0	7,8	14,7	x
Частка аграрних підприємств у загальному обсязі виробництва, %	43,9	60,3	63,6	67,1	+23,2	38,4	40,5	48,3	55,1	+16,7

Джерело: Дані Статистичного щорічника Закарпаття за відповідні роки.

¹Без фермерських господарств.

²На початок року.

На думку науковців-аграріїв, одним з основних чинників, які позитивно впливають на ефективність функціонування фермерських господарств, є розміри їхнього землекористування, оскільки збільшення оброблюваної землі сприятиме дотриманню агротехнічних вимог, науково обґрунтованих сівозмін, застосуванню інтенсивних технологій [6; 7; 4].

У цілому по Україні середній розмір аграрного господарства регіону в 2015 році становив 1211,5 га, по Закарпатській області – 38,8 га. Більшість господарств у Київській області є малими за розмірами формами аграрного підприємництва (понад 3% мають розміри до 50 га), що зумовлює певні особливості ведення виробничо-господарської діяльності та не дає їм змоги раціонально використовувати виробничий потенціал, забезпечувати високу врожайність сільськогосподарських культур і окупність витрат.

Прибуток від реалізації сільськогосподарської продукції підприємств зріс у більш як 12 разів. У структурі виробництва переважає продукція рослинництва та її частка поступово збільшується. Підвищується також частка підприємств у структурі сільськогосподарського виробництва Київської області (з 43,9% у 2000 році до 67,1% у 2015-му). Слід зазначити, що продукція рослинництва у загальній вартості валової продукції господарств за досліджуваний період скоротилася до 57,5 проти 74,6% у 2000-му. Це можна пояснити тим, що аграрні підприємства Київщини особливу увагу стали приділяти продукції тваринництва, про що свідчить той факт, що рентабельність виробництва продукції тваринництва зі збиткової

(-22,1% у 2000 р.) у 2015 році стала прибутковою (35,3%).

Визначальним напрямом підвищення ефективності виробництва у сільськогосподарських підприємствах регіону є раціональне використання виробничих ресурсів [14; 15]. Одним із значущих натуральних показників ефективності виробництва є досягнутий рівень урожайності сільськогосподарських культур і продуктивності худоби (табл. 2).

По всіх культурах спостерігається підвищення рівня врожайності. Вона значно зросла по озимій пшениці, соняшнику й овочах. Проте продуктивність основних видів худоби залишається ще на низькому рівні.

За період досліджень значно скоротилася питома вага в загальній посівній площі картоплі та овочів. Негативним явищем є те, що збільшуються посівні площі під соняшником [9]. Так, якщо в 1990 році аграрні підприємства регіону вирощували соняшник на площі 20,8 тис. га (1,8% у структурі посівних площ), то в 2016-му – на 113,2 тис. га (10,2%), або у 5,4 раза більше. Водночас площа кормових культур за досліджуваний період скоротилася у 4,6 раза – із 407,8 тис. га (33,5%) у 2000 році до 87,7 тис. га (7,6%) у 2016-му.

У збільшенні виробництва продукції рослинництва особливу роль відіграють мінеральні добрива за умови їх оптимального співвідношення, врахування фактичного вмісту в ґрунті й наявності досконалих машин для внесення. У 2015 році 53,9% підприємств області при середній потребі 150-180 кг (д. р.) мінеральних добрив на 1 га внесли по 2,5 кг (д.р.) на 1 га, в тому числі азотних – 1,4, фосфорних – 1,1 кг; органіч-

них добрив 3,5% підприємств внесли по 2,9 т на 1 га (при нормі 20-30 т). Тільки 55% їх обробляли земельні ділянки агрохімікатами. Незадовільне становище із внесенням добрив і застосуванням засобів захисту рос-

лин пов'язано з тим, що в аграрних підприємствах недостатньо коштів для придбання цих ресурсів, а також істотне скорочення їх вітчизняного виробництва.

2. Урожайність сільськогосподарських культур і продуктивність худоби в аграрних підприємствах Київської області по роках, ц/га

Показник	Рік						2016, у %, до	
	2000	2005	2010	2012	2014	2016	2000	2010
Зернові - всього	24,2	34,2	33,5	52,5	63,0	60,7	250,8	181,2
у т.ч. озима пшениця	25,8	37,8	25,1	45,3	48,5	52,6	203,6	209,6
Ярий ячмінь	28,3	29,4	24,8	33,8	40,5	45,8	161,8	184,7
Кукурудза на зерно	43,4	66,2	54,0	67,9	80,6	74,1	170,7	137,2
Соняшник	11,5	13,6	18,3	24,3	25,8	27,3	237,4	149,2
Картопля	153,1	236,1	177,4	154,9	234,7	231,0	150,9	130,2
Овочі	152,1	244,8	283,9	326,3	427,7	434,2	285,4	152,9
Надій на корову, кг	2008	3805	5112	5692	5961	6232	310,4	121,9
Середньодобовий приріст, г: ВРХ	299	442	533	545	551	574	192,0	107,7
свиней	124	300	418	476	502	521	420,2	124,6

Джерело: Дані Головного управління статистики у Київській області за відповідні роки.

Технічна забезпеченість аграрних підприємств є однією з головних умов підвищення економічної ефективності виробництва сільськогосподарської продукції. Згідно з проведеними розрахунками технічна забезпеченість їх у регіоні не зростає. Її рівень кількісно та якісно не відповідає оптимальній потребі. Наприклад, у середньому в аграрних підприємствах області на один трактор припадає близько 130 га ріллі, що в 5-10 разів більше, ніж в економічно розвинутих країнах.

Така сама ситуація по зернових комбайнах, сівалках, іншому сільськогосподарському обладнанню. Крім того, багато технічних засобів відпрацювали свій термін, їхня продуктивність низька, а експлуатаційні витрати високі. За такої технічної забезпеченості аграрним підприємствам області важко розраховувати на високу ефективність господарювання. Виробництвом продукції тваринництва займається незначна їх кількість (табл. 3).

3. Поголів'я худоби та птиці в аграрних підприємствах Київської області по роках на 100 га відповідних угідь, гол. [13]

Вид тварин	2000	2005	2010	2012	2014	2016	2016 до 2000, %
Велика рогата худоба	25,8	16,6	10,3	10,6	10,2	9,5	36,8
у т.ч. корови	11,3	6,3	4,1	4,1	3,9	3,8	33,6
Свині	17,1	31,1	38,1	43,4	44,1	45,4	265,5

Джерело: Дані Статистичного щорічника Закарпаття за відповідні роки.

Дані таблиці 3 показують зменшення поголів'я ВРХ і свиней. Частка аграрних підприємств області у загальному поголів'ї ВРХ в 2016 році становила 67,5% (в т.ч. корів – 51,0%), свиней – 74,7%, а у виробництві продукції тваринництва – 75,1% м'яса (усіх видів у забійній масі), у тому числі – 67,7% свинини; 48,1% – молока. Як зазначалося вище, значна їхня частина не займається тваринництвом. Так, із 358 підприємств регіону, які звітують за формою № 50 сг, у 2015 році 232 не реалізували ВРХ; свиней –

237, молока – 241 підприємство, оскільки для розвитку тваринництва в них відсутня виробнича база. Доходи від реалізації своєї аграрної продукції не забезпечують формування джерел фінансування на достатньому рівні для будівництва та оснащення тваринницьких приміщень, придбання племінної худоби.

В аграрних підприємствах Київщини є проблема із забезпеченням їх висококваліфікованими кадрами. Слід пам'ятати, що працівник сільського господарства має

справу з живими організмами: рослинами й тваринами, які потребують особливого ставлення до них і специфічних знань. Крім того, через кожні 3-5 років знання застарівають у зв'язку з розвитком науково-технічного прогресу. Тому кожний працівник управлінського персоналу (фермер) повинен проходити курс підвищення кваліфікації з обов'язковим складанням іспиту та одержанням посвідчення. Це норма, яка діє в усіх зарубіжних країнах, повинна такою стати й для наших аграріїв.

Для тих працівників (фермерів), які підвищують кваліфікацію, ефективно використовують виробничі ресурси, впроваджують ресурсозберігаючі технології, держава має передбачити відповідні пільги стосовно оподаткування та кредитування виробницт-

ва. Головною метою будь-якого виробництва є одержання максимального прибутку. Це стосується також аграрних підприємств регіону. Тому розглянемо економічні показники їхньої роботи (табл. 4).

Найважливішим показником, що характеризує результат функціонування аграрних підприємств, є вартість валової й товарної продукції, на основі якої розраховують валовий, чистий дохід і прибуток. Підприємство повинно повністю покривати свої видатки за рахунок виручки від реалізації продукції й інших оборотних засобів виробництва, а також створювати підприємницький дохід, який спрямовується на утримання його, а прибуток – на накопичення, в тому числі – на розширення виробництва та інші цілі.

4. Основні результати від господарської діяльності аграрних підприємств Київщини [9]

Сільськогосподарські підприємства районів	2010 рік								2015 рік							
	на 100 га с.-г. угідь, тис. грн		підприємства		рівень рентабельності, %	урожайність, ц/га		надій на корову, кг	на 100 га с.-г. угідь, тис. грн		підприємства		рівень рентабельності, %	урожайність, ц/га		надій на корову, кг
	виручка	прибуток	прибуткові	збиткові		зернових	сонояшнику		виручка	прибуток	прибуткові	збиткові		зернових	сонояшнику	
Баришівський	563,8	-60,9	16	10	-9,8	27,9	17,4	4634	2664,8	588,0	24	3	28,3	53,7	22,5	5941
Білоцерківський	503,5	56,1	35	12	11,7	31,1	20,0	6059	1860,1	532,2	44	2	40,1	54,7	26,9	6581
Богуславський	104,6	14,4	12	4	16,0	32,5	13,9	4616	2578,8	1146,1	16	0	80,0	61,6	30,8	5772
Бориспільський	577,8	385,5	8	6	200,4	27,8	16,4	4501	5396,5	2924,6	21	1	118,3	55,6	20,9	4326
Борodianський	21,4	2,8	5	2	14,9	19,3	–	3989	942,5	10,0	4	1	11,9	27,5	12,9	4169
Броварський	1835,3	883,2	12	9	5,1	27,9	10,3	3314	7148,2	474,2	18	4	7,1	39,8	20,6	2605
Васильківський	1892,0	713,6	15	13	60,6	33,2	14,6	3859	2010,7	757,2	20	7	60,4	64,1	23,7	5068
Володарський	560,4	135,7	20	0	32,0	35,9	19,5	5143	1134,1	474,3	20	2	71,9	49,6	27,2	6780
Згурівський	609,8	2,5	15	6	0,4	34,4	17,2	8718	1509,6	325,8	24	2	27,5	53,2	26,4	9045
Кагарлицький	588,2	107,3	12	5	22,3	51,3	20,6	4255	2047,2	480,4	22	2	30,7	51,2	28,5	5371
К-Святошинський	977,4	-46,7	11	10	-4,6	19,9	–	5124	2343,7	-438,2	8	10	-15,8	28,0	25,1	4341
Макарівський	2315,4	874,6	8	2	60,7	18,3	–	3982	2642,1	972,8	11	2	20,8	29,4	15,4	6196
Миронівський	531,8	137,5	22	7	34,9	40,5	22,2	6084	1667,6	125,8	30	1	8,2	50,8	29,8	7472
Обухівський	430,6	6,5	8	5	1,5	26,2	16,7	4516	1820,1	415,5	12	1	29,6	51,9	27,7	4377
П.-Хмельницький	485,3	-68,9	14	7	-12,4	27,1	16,0	4813	2920,9	381,5	23	5	15,0	57,7	24,4	4901
Рокитнянський	1513,6	251,9	19	4	20,0	47,5	28,7	4445	7914,0	324,8	24	2	41,6	61,4	34,5	6093
Сквирський	384,9	4,3	22	11	1,1	26,5	19,6	4676	1720,0	377,0	35	3	28,1	48,8	29,3	5390
Ставищенський	398,8	-6,3	6	4	-1,6	32,3	14,7	4453	1501,0	395,9	13	2	35,8	55,4	30,1	5623
Тарашанський	395,1	61,5	16	9	18,5	32,0	22,6	2990	1771,2	418,3	28	2	30,9	56,7	31,3	4422
Тетіївський	451,1	64,1	25	3	16,6	37,8	22,8	5473	1775,5	391,4	25	3	28,3	51,7	28,5	6640
Фастівський	333,6	37,9	12	9	12,8	44,9	11,5	4610	1145,6	409,6	11	1	55,6	59,7	25,3	4272
Яготинський	426,9	15,8	17	10	3,9	36,6	17,5	4289	1657,5	426,3	21	3	34,6	62,5	25,3	4715
По області	740,6	173,9	343	170	30,7	33,5	18,3	5112	2421,9	638,2	486	66	35,9	53,0	25,2	6065

Основними напрямками збільшення прибутку залишаються чинники ефективного використання землі, зростання виробництва товарної продукції й прибутку з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, поліпшення її якості та зниження собівартості. Складність полягає у тому, що на ринку формуються різні ціни на продукцію залежно

від каналів реалізації. Ціни на сільськогосподарську продукцію періодично змінюються. Проте за будь-яких умов підприємство повинно продавати її за цінами, які б давали можливість з одержаної виручки відшкодувати матеріальні витрати, заплатити відсоток по банківських позичках, погасити в установленний термін кредити, забезпечити

потреби працівників і розвивати своє виробництво. Розв'язання наявних проблем значною мірою залежить від структури товарної продукції аграрних підприємств.

Методичний підхід до визначення показників економічної ефективності виробництва продукції рослинництва й тваринництва в аграрних підприємств ґрунтується на принципі розрахункової вартості, який передбачає застосування ринкових цін при обчисленні витрат матеріально-технічних ресурсів і послуг, що використовуються у процесі виробництва.

Для оцінки рівня ефективності функціонування аграрних підприємств одержаний ними результат порівнюється з витратами чи використаними ресурсами; дохідність, прибутковість визначається рівнем рентабельності, який показує величину прибутку на 1 грн виробничих витрат (табл. 4).

Із даних таблиці 4 видно, що величина доходу від реалізації продукції зросла, а собівартість реалізованої продукції знизилася. Збільшилася кількість підприємств регіону, які працюють прибутково. У ринкових умовах якщо виробництво не забезпечить середньої норми прибутку, яка склалася у відповідній галузі чи на певному ринку, то підприємницька діяльність втрачає сенс. Проте

хоч аграрні підприємства регіону й досягли кращих результатів від господарської діяльності за досліджуваний період, спостерігається значна їхня диференціація в межах районів. Якщо у 2010 році в області налічувалося 170 збиткових аграрних підприємств, то у 2015-му їх стало 66. У Богуславському районі всі аграрні підприємства 2015 рік закінчили з прибутками, а рівень рентабельності по сукупності даних підприємств становив 80% проти 16% у 2010 році. Слід зазначити, що збільшення прибутковості підприємств в окремі роки відбувається у відриві від зниження собівартості продукції, тобто за рахунок підвищення реалізаційних цін на основні види сільськогосподарської продукції. В аграрному секторі економіки функціонує витратний механізм господарювання. Підвищення собівартості сільськогосподарської продукції зумовлено не стільки зростанням ресурсомісткості, скільки значним подорожчанням матеріально-технічних і паливно-енергетичних ресурсів. У дослідженні проблеми підвищення економічної ефективності аграрного сектору регіону важливе значення має порівняльний аналіз розвитку організаційно-правових форм господарювання на селі (табл. 5).

5. Основні результати від сільськогосподарської діяльності організаційно-правових форм господарювання Київщини [11]

Показник	Кількість підприємств, од		На 100 с.-г. угідь, тис. грн				Рівень рентабельності, %
			витрати		дохід	прибуток	
	прибуткові	збиткові	виробничі	повні			
2010 рік							
Господарські товариства	200	112	567,2	674,5	900,0	225,5	33,3
Приватні підприємства – всього	102	21	300,3	325,7	434,0	108,3	33,3
з них фермерські господарства	20	2	297,0	326,5	397,8	71,3	21,8
Виробничі кооперативи	18	14	289,8	315,5	343,0	27,5	8,7
Державні підприємства	11	14	378,7	432,8	390,0	-42,8	-10,0
Інші підприємства	12	8	791,1	897,0	956,9	59,9	6,7
С.-г. підприємства	343	170	486,9	566,8	740,6	173,9	30,7
2015 рік							
Господарські товариства	307	44	1669,8	2065,4	2756,5	691,1	33,5
Приватні підприємства – всього	124	12	1065,8	1146,3	1683,5	537,2	47,6
з них фермерські господарства	29	2	1046,2	1101,0	1517,0	416,0	37,8
Виробничі кооперативи	19	2	1220,0	1289,4	2302,4	1013,0	78,6
Державні підприємства	12	5	747,6	842,0	929,6	87,6	10,4
Інші підприємства	12	2	1454,9	1537,7	1862,6	324,9	21,1
С.-г. підприємства	486	66	1483,1	1779,7	2421,9	642,2	36,1

Дані таблиці 5 свідчать про підвищення економічної ефективності функціонування всіх форм господарювання регіону, а 2015 рік характерний для діяльності виробничих кооперативів: зокрема, прибуток на 100 га сільськогосподарських угідь за аналізований період зріс майже у 37 разів, більшого значення набули приватні підприємства, а рівень рентабельності всієї діяльності також у кооперативах збільшився на 69,9 пункта. Якщо у 2015 році 14,3% господарських товариств та 13,6% приватних підприємств закінчили фінансовий рік зі збитками, то сільськогосподарських виробничих кооперативів – близько 10%.

Стабілізація і пошук шляхів покращення сільськогосподарського виробництва, створення сприятливих умов усіх форм господарювання та розроблення механізмів їх ефективного державного регулювання – це не тільки важливе економічне завдання, але й складна економічна проблема. І оскільки за роки реформування аграрного сектору виникли різні типи підприємств – приватні, державні, колективні, кооперативи та союзи кооператорів, акціонерні товариства різного типу, фермерські й інші – в подальшому потребує вивчення, які з організаційно-правових форм господарювання на селі є найбільш життєздатними в сучасних економічних умовах [12].

Висновки. Для ефективного функціонування аграрних підприємств, насамперед,

потрібна всебічна державна підтримка. Негативного вирішення потребують питання кредитування підприємств на вигідних умовах для забезпечення їх усім необхідним для виробництва аграрної продукції. Важлива контрольованість цінової політики при реалізації аграрної продукції.

Об'єднанням аграрні підприємства (фермерські господарства) можуть протистояти монопольним підприємствам аграрного сектору. З державного бюджету на безповоротній основі, наприклад, фінансуються програми розвитку кооперації, надаються пільгові кредити фермерським кооперативам.

Вищенаведене показує, що для ефективного функціонування аграрних підприємств Київської області потрібно: використовувати спеціальні фонди для забезпечення пільгового кредитування фермерських господарств; домогтися використання важливого джерела підтримки аграрних господарств, таких як субсидії та дотації, з державного й місцевого бюджетів; здійснювати кооперацію господарств із метою спрощення виробництва, технічного забезпечення та реалізації аграрної продукції; формування й реалізацію власної стратегії розвитку на основі розробки оптимальної програми виробництва основних видів продукції для максимізації одержання прибутків на одиницю залучених у виробництво земель та інших ресурсів.

Список використаних джерел

1. Горьовий В. П. Фермерство України: теорія, методологія, практика: моногр / В. П. Горьовий. – К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – 544 с.
2. Збарський В. К. Мале підприємництво – ефективна форма господарювання / В. К. Збарський, А. Д. Остапчук // Наук. вісн. Ужгород. НУ, 2017. – Вип. 1. – Сер. «Економіка». – Т. 2. – С. 203-210.
3. Дем'яненко М. Я. Кредитний механізм аграрного сектора економіки в період становлення ринкових відносин / М. Я. Дем'яненко // Економіка України. – 2003. – № 4. – С. 15-24.
4. Котило О. О. Стан розвитку фермерських господарств та проблеми організації їх інвестиційно-консультативного забезпечення / О. О. Котило // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 12 (67). – С. 73-78.
5. Макаренко П. М. Фермерство України у контексті тенденцій розвитку світового сільського господарства / П. М. Макаренко, Л. Л. Мельник // Економіка АПК. – 2008. – № 3. – С. 145-152.
6. Мельник Л. Л. Економічний потенціал різних форм аграрних підприємств / Л. Л. Мельник, П. М. Макаренко // Економіка АПК. – 2011. – № 7. – С. 89-97.
7. Нелеп В. М. Ринкова стратегія сільськогосподарських підприємств / В. М. Нелеп // Економіка України. – 2009. – № 7. – С. 9.
8. Збарський В. К. Формування конкурентоспроможного фермерського укладу України: моногр. / В. К. Збарський, М. П. Талавира, Н. П. Резнік, Д. В. Єременко: – К.: КиМУ, 2016. – 608 с.
9. Сільське господарство Київської області у 2015 році. – К.: Головне управління статистики у Київській області, 2016. – 248 с.
10. Ficher P. Foreign direct investment and governments. New York, 1999.

11. Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств Київської області у 2015 році: Стат. бюл. – К.: Головне управління статистики у Київській області, 2016. – 156 с.
12. *Гаврилишин А. П.* Поняття та значення організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств та організацій / А. П. Гаврилишин, А. В. Іванова. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/7920/>. – С. 3.
13. *Малік М. Й.* Розвиток підприємництва і кооперації : інституціональний аспект: моногр. / [Лупенко Ю. О., Малік М. Й., Заяць В. М. та ін.]. – К. : ННЦ «ІАЕ», 2016. – 432 с.
14. *Нікуліна В. Б.* Форми господарювання в аграрному секторі України в умовах європейської інтеграції та глобалізації / В. Б. Нікуліна // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності – 2012. – Випуск 1, том 1. – с. 232-236.
15. *Нужнова Ю. А.* Територіальні організаційні форми АПК в умовах глобалізації / Ю. А. Нужнова // Держава та регіони. Сер: Право та державне управління. – 2012. – № 2. – С. 198-202.
16. Croatian Bureau of Statistics: Official Website [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dzs.hr>.
17. Agency of Statistics of the Republic of Kazakhstan: Official Website [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.stat.gov.kz>.
18. *Welter F.* Institutional Perspectives on Entrepreneurial Behavior in Challenging Environment [Електронний ресурс] / F. Welter, D. Smallbone // Journal of Small Menegment. – 2011. – № 49(1). – P. 107–125. – Режим доступу: <http://onlinelibrary.wiley.com>.

Стаття надійшла до редакції 07.09.2017 р.

Фахове рецензування: 09.09.2017 р.

*

УДК 338.3: 633.85

*В.Ф. ПЕТРИЧЕНКО, доктор сільськогосподарських наук, професор,
академік НААН, радник при дирекції з наукової роботи
І.С. ВОРОНЕЦЬКА, кандидат економічних наук, доцент,
завідувач лабораторії економічних досліджень та маркетингу
Інститут кормів та сільського господарства Поділля НААН*

Виробництво олійних культур в Україні: сучасні виклики та перспективи

Постановка проблеми. Виробництво олійних культур для сільськогосподарських товаровиробників є одним із основних джерел формування прибутковості, що дає змогу забезпечити ефективну діяльність. Воно відіграє важливу роль у забезпеченні населення цінними продуктами харчування, галузі тваринництва – якісним і безпечним кормом, переробної промисловості – сировиною. Олійна продукція користується зростаючим попитом на світовому ринку, що зумовлено не лише переорієнтацією у структурі харчування людей на рослинні жири, а й динамічним зростанням на світовому ринку виробництва біодизельного палива на основі рослинних олій та всезростаючою по-

требою у високобілкових кормах рослинного походження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо виробництва та раціонального використання олійних культур в економіці країни є предметом наукових пошуків значного кола як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Вагомий внесок у дослідження тенденцій розвитку виробництва олійних культур зробили вітчизняні вчені [3, 6, 12, 13]. В їхніх працях досліджуються основні аспекти сучасного стану й перспективи розвитку виробництва олійних культур, олієжирової галузі в цілому. Окремі вчені Інституту кормів та сільського господарства Поділля НААН концентрують увагу на формуванні білкового балансу як одного з основних чинників сталого розвитку кормовиробництва й тваринництва [1, 2, 4, 7, 9-11].

© В.Ф. Петриченко, І.С. Воронецька, 2017